

POBLE-SEC
DESAPAREGUT

Josep Guzmán - Arnau López

POBLE-SEC DESAPAREGUT

POBLE-SEC DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2020

Primera reimpressió: novembre del 2022

© dels textos: Josep Guzmán Vila

© dels textos: Arnau López Espinosa

© del pròleg: Sílvia Marsó

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Hi col·labora:

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Joan Sabater / Fons Montserrat Sabater

Fotografia de la portadella:

Autor desconegut / Fons Jaume Brunet

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

CDHFG (Centre de Documentació Històrica Font
de la Guatlla)

CERHISEC (Centre de Recerca Històrica de Poble-sec)

ISBN 978-84-17432-61-4

DL B-6734-2020

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Aquella nit d'estrena

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

El Poble-sec, un barri jove però amb molta empenta

Pàg. 12

CAPÍTOL I

Les Hortes de Sant Bertran

Pàg. 74

CAPÍTOL II

Eixample de Santa Madrona

Pàg. 134

CAPÍTOL III

La França, la barriada no afectada pel castell de Montjuïc

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

AQUELLA NIT D'ESTRENA

Silvia Marsó, cantant i productora de teatre

Ningú es pot imaginar el que va suposar per a mi estrenar *24 hores de la vida d'una dona*, l'obra de Zweig, al Teatre Condal, on, quan era cinema, anava de petita amb l'avi. La nit abans, quan ja ho teníem tot preparat, vaig sortir a un Paral·lel buit, silenciós. Mirant la façana del teatre veia l'enorme fotografia de la protagonista i el títol de l'obra rodejat de llums de neó. Però en realitat la de la fotografia era jo, una noia del Poble-sec. En veure el meu nom en gran vaig sentir un nus a la gola. L'endemà debutava amb un espectacle musical que jo mateixa produïa i que, després d'una llarga gira, havia traduït al català per estrenar-lo a Barcelona. Quantes vegades essent

una adolescent havia somniat a ser una de les artistes que tenien els seus noms lluint als cartells del Paral·lel!

Vaig caminar pel barri, plena de nostàlgia, fins a arribar a Creu dels Molers, 4. Observava la façana de la nostra antiga casa i, aprofitant que entrava un veí, em vaig colar dins. L'olor de naftalina, de florit i de sabó Lagarto em va embargar. És curiós, ja pots pintar i reformar un portal que acaba fent l'olor del que va ser. És un misteri.

Recordava els sons que em despertaven de petita dins la meva fosca habitació amb finestra al celobert: la veu de Luis del Olmo a *Protagonistas*, el soroll de coberts i plats, la veïna cantant «la culpa es de Tamarindo» i jo convençuda que Tamarindo era un delinqüent. Més tard, descobriria que deia «la *pulpa* del tamarindo». Quina desil·lusió! L'únic que vaig trobar de la meva infància

aquella nit va ser la perfumeria de la plaça dels Ocellets, on l'àvia m'enviava a comprar colònia Heno de Pravia a granel. Sempre que passo per aquesta plaça em sembla veure l'avi amb el seu barret llegint *La Vanguardia* assegut al sol.

Per a mi, el Poble-sec és sentir les dones cantar *coplas* en estendre la roba, jugar a goma, fer el vermut –Fanta per als petits– amb olives d'anxoves, la bufa de l'avi quan li vaig dir que volia ser artista, comprar lioneses de nata a la Patisserie Soterias del carrer de Vallhonrat, pujar al Teatre Grec i en el seu escenari jugar a ser l'Espert.

Vaig marxar a Madrid a divuit anys per treballar a l'*Un, dos, tres...* i ja no vaig tornar. La llarga carrera com a actriu m'ha tingut apartada del Paral·lel de la meva infància, on vaig aprendre a cantar i a ballar, i on vaig admirar Tania Doris, La Maña, Merche Mar, Christa Leem i tants d'altres. Per això, aquella nit d'estrena, sentint els aplaudiments, em tremolaven les cames d'emoció i a l'abarrodat pati de butaques, entre el públic, em va semblar veure per un instant el meu avi somrient-me, orgullós.

BRANGULI (FOTÒGRAFS) / AFB

Introducció

EL POBLE-SEC, UN BARRI JOVE PERÒ AMB MOLTA EMPENTA

Josep Guzmán Vila, president de CERHISEC

El Poble-sec, un barri que no podia existir a causa de les ordenances militars, només té 150 anys d'història. Els terrenys on actualment hi ha el Poble-sec van estar sota la influència militar del castell de Montjuïc fins a l'any 1869, quan es va anul·lar la prohibició d'edificar a la tercera «Zona Polèmica» decretada l'any 1768.

En el moment de la seva desmilitarització, a la part més propera al mar hi havia una dàrsena al costat de les drassanes i una zona molt fèrtil de conreu anomenada *les Hortes de Sant Bertran* per l'existència d'una ermita dedicada a aquest sant.

El creixement interior del barri va començar amb la plaça del Sortidor, prevista com la plaça de la nova barriada que s'estava construint, i molt a prop de la qual, l'any 1888, es va construir l'església de Santa Madrona (copatrona de Barcelona); per aquesta raó, l'espai central és conegut com a *Eixample de Santa Madrona* i fou el primer eixample de la ciutat, abans fins i tot que el de Cerdà.

A aquesta part de terrenys s'hi ha d'afegir la barriada de la França, que també era a la falda de la muntanya però no estava afectada com a zona militar, i era formada per la zona on actualment hi ha la part de la França Xica del barri, l'espai de la Fira i l'actual barri de la Font de la Guatlla.

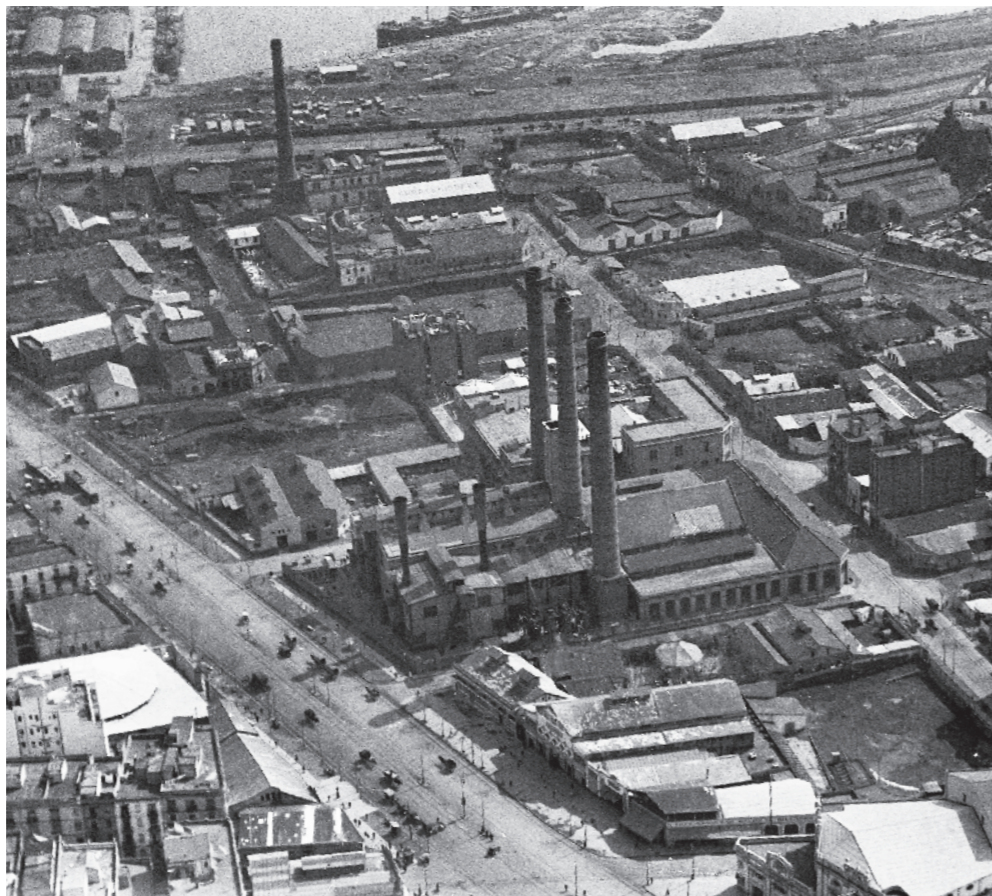
MERLETTI / Fons PARRÒQUIA SANTA MADRONA

CARRER DE BLAI

A la pàgina anterior, processó pel carrer de Blai, a la cantonada amb el carrer de Tapioles, als anys cinquanta. Organitzada per l'església de Santa Madrona, la processó reunia una gran quantitat de gent al carrer i el rector portava la custòdia amb el Sagrament sota pal·li.

CENTRALS ELÈCTRIQUES

L'avinguda del Marqués del Duero del 1928 tenia dues centrals tèrmiques: la del carrer de Carrera, que era propietat de la Compañía Barcelonesa de Electricidad i es va construir per subministrar electricitat a la Companyia de Tramvies, i la de Riegos y Fuerza del Ebro, S. A., *la Canadenca*, amb tres xemeneies.

AUTOR DESCONEGUT / FONDO HISTÓRICO DE ENDESA

El seu naixement i creixement han estat molt vinculats a la industrialització de Barcelona per la seva proximitat al port, d'on venia el carbó, que era la base principal de l'energia, amb uns terrenys edificables al costat per construir les indústries i espai per aixecar habitatges per a la gran quantitat de treballadors que hi arribaven. Per tant, es pot dir que el Poble-sec és un barri bàsicament obrer i la lluita obrera ha estat un dels seus segells.

El buit legal que va produir la desmilitarització d'una part de la muntanya de Montjuïc va provocar que les edificacions no seguissin una estructura urbanística ordenada per la falta d'entesa entre el Ministerio de la Guerra i l'Ajuntament de Barcelona, ja que cada un d'ells podia donar permís d'edificació. Aquest desordre urbanístic no va passar a la barriada de la França. Tot i això, molts dels

noms dels carrers corresponen als propietaris de les terres on es van fer els edificis, que, a part de crear una gran especulació amb els habitatges per la manca d'espai públic, portaven l'article «en», com, per exemple, el carrer de Grases.

Deixant de banda aquest sentiment proletari, també cal dir que ha estat el bressol del Paral·lel, d'aquella avinguda canviant depenent del dia de la setmana i de l'hora del dia, on, a la gran quantitat de teatres existents, tant es feien proclames anarcosindicalistes com activitats d'esbarjo, tant vodevils com música lírica o sarsuela.

El nom del Poble-sec ve perquè la industrialització va assecar les terres de regadiu existents i ha esdevingut un barri que ha estat la porta d'entrada de totes les onades migratòries que ha tingut Barcelona al llarg dels anys.

AUTOR DESCONEGUT / AFB

CAPÍTOL I

Les Hortes de Sant Bertran

Les Hortes de Sant Bertran són la part del barri més propera al port. Els terrenys que actualment ocupa aquesta zona del barri del Poble-sec han tingut diverses funcions al llarg de la jove història del barri. Les Hortes de Sant Bertran han estat zona d'esbarjo i de treball dels poblesequins i poblesequines. Per l'abundància d'aigua de què gaudia, aquest espai havia estat un lloc d'esbarjo des del segle XVIII, on s'organitzaven nombroses fontades i hi havia berenadors. Més tard arribaren les fàbriques i els locals destinats a gestionar els diversos oficis que implicava la vida portuària. La zona, primerament, estava destinada a afegir-se a les dàrsenes. Tanmateix, l'any 1880, Narcís Aran va elaborar els plànols per urbanitzar-la. Tot i això, la seva proximitat al port i la realitat que no podia haver-hi transport de mercaderies a grans distàncies van convertir la zona en un terreny fabril ple d'instal·lacions vinculades a les feines del port. Avui dia és una zona residencial amb una gran vida als seus carrers.

AUTOR: DESCONEGUT / AFB

PORTAL DE SANTA MADRONA

El Baluard del Rei formava part de la muralla de Barcelona i era al costat de les drassanes, al final de l'avinguda del Marqués del Duero. L'any 1887, l'aigua arribava encara fins aquest indret. Era un conjunt d'estanys i molt probablement d'aigües fecals, ja que un d'ells tenia el nom d'*El Cagalell*.

BALUARD DEL REI

A la pàgina del costat, el mateix baluard un any més tard, el 1888, durant l'Exposició Universal de Barcelona. S'aprecia com s'ha cobert la part d'aigua i s'ha convertit en un lloc transitable. El seu enderrocament definitiu es va produir el 1890 per donar sortida al mar a l'avinguda del Marqués del Duero.

AUTOR: DESCONEGUT / AFB